

GELENEKSEL TÜRK EBRU SANATINA ALAYLI BİR BAKIŞ

Atilla CAN¹

orcid.org/0000-0003-2326-2882 Geliş Tarihi: 27.06.2022

ÖZ

Toplumların duygularını, düşüncelerini, ihtiyaçlarını, kültürünü, kimliğini belgelendiren en önemli unsurlar arasında görülen geleneksel sanatlar, çok iyi bir yere sahiptir. Geleneksel sanatlar her daim toplumların kültürlerini, geçmişin bilgi hafızasını, yeniliğini, farklılığını, geçmişin duygu ve düşüncelerini taşıyan bir unsur olmuştur.

Geleneksel sanatlarımızdan olan ebru sanatı, yüzyılların sözlü ve pratik uygulamalarını, geleneksel usta-çırak yöntemiyle yüz yıllar öncesinden alıp yüz yıllar sonrasına taşıma gayreti ile dikkat çekmektedir.

Ebru sanatının su üzerinde icra edilmesi, eser çıktısının hızlı olması, pozitif etkileri, usta çırak yöntemi, ebru sanatının evrensel bir sanat olma mücadelesi diğer geleneksel sanatlara göre farklı bir kulvarda olduğunun âdeta bir göstergesi niteliğindedir.

Ebru sanatı, geleneksel Türk sanatları içinde, dünyada en çok tanınan sanat olma unvanını almış; farklılıkları ve güzellikleri ile de ülkemize güzel nitelikler kazandırmıştır. Bu nedenle de bu kıymetli sanatın akademik ortamlara taşınması, gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ebru Sanatı, gelenek, alaylı olmak, sanatta farklılık

ABSTRACT

AN AUTODIDACT'S VIEW ON TRADITIONAL TURKISH MARBLING ART

Traditional arts, which are among the most important elements that document the feelings, thoughts, needs, culture and identity of societies, have a very good place. Traditional arts have always been an element that carries the cultures of societies, the knowledge memory of the past, its innovation, difference and the feelings and thoughts of the past. The art of ebru, which is one of our traditional arts, draws attention with its effort to carry the oral and practical applications of centuries, with the traditional master-apprentice method, from hundreds of years ago to hundreds of years later. The fact that the art of ebru is performed on water, the fast output of the work, its positive effects, the master-apprentice method, the struggle of the art of ebru to become a universal art are almost an indication that it is in a different lane compared to other traditional arts. The art of ebru has taken the title of being the most well-known art in the world among the traditional Turkish arts, and has gained beautiful qualities for our country with its differences and beauties. For this reason, it is necessary to transfer this precious art to academic environments and transfer it to future generations.

Keywords: Ebru Art, Tradition, Uneducated, Difference in art.

¹ Ebru sanatçısı, atillacan99@hotmail.com

Giriş

Geleneksel sanatlarımızda, “alaylı” mevzu-su sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bakıldığında alaylı, bir okula giderek konusu hakkında eğitim almamış, kendini o alanda geliştirmiş, yetiştirmiş olan (kimse), okullu olmayan anlamına gelmektedir (Alaylı, t.y.). Her ne kadar “alaylı”nın sözlük anlamı “kendini yetiştirmiş kimse, okullu olmayan” manasına gelse de kendini yetiştirebilmek için bir ustaya, okul yerine de atölyeye ihtiyaç olduğu muhakkaktır. Yine, geleneksel sanatlarımızda diğer bahis konusu olan icâzet kavramının tanımlanmasında ise herhangi bir sanat veya meslekte, mesleki yeterlilik için gerekli olan izin ve onayı ifade eden terim olarak karşımıza çıkmaktadır (Akpınar, 2000).

Alaylı bir sanatta kişi, bir alanda eğitimini atölye ortamında ve usta-çırak yöntemiyle tamamlamaktadır. Sanatkâr olmaya aday olan kişi, kendini belli bir sanatta yetiştirebilmesi, ehil olabilmesi için usta bir öğreticinin dizinin dibinde, uzun yıllar bu sanatın inceliklerini öğrenip, usta kademesine kadar mücadele etmektedir. Bu uzun eğitim süreci sonucunda ise çırak, ustasının oluru, takdiri ile ustalık makamına terfi ettirilip yeterlilik ifadesi olan icâzet ile de belgelendirilmektedir.

Anlaşıyor ki icâzet kavramı yapılan bir iş, sanat veya durumla alakalı olarak ustanın takdiri ile çırağına izin veya onay vermesi, çırağına yapılan iş ile alakalı olarak müsaade etmesi olarak anlaşılmaktadır. Osmanlı dönemi medreselerinde, eğitimini tamamlamış öğrencilere verilen diplomalara da icâzet adı verilmekteydi. Arapça kelime manasına bakıldığında “ruhsat” anlamına gelen icâzet, tasdikli onay olarak da karşımıza çıkmaktadır (İcâzet ne demek? 04.05.2020).

Türk Dil Kurumu Sözlük’e bakıldığında, “icâzet almak” tamlaması ise “izin veya onay almak, diploma almak” şeklinde tanımlanmıştır. Yine Türk Dil Kurumuna göre “icâzetname” kelimesinin anlamı “izin belgesi, onay belgesi, diploma”dır. “İcâzet vermek” tamlamasının anlamı ise “izin vermek, onay vermek” olarak kullanılmaktadır (İcâzet ne demek? 04.05.2020).

Bunu da unutmamak gerekiyor ki usta-çırak yöntemi ile yetişen her sanat, zanaat veya iş erbabına, illa-ki icâzet verilecek diye bir kaide yoktur. Özellikle hat sanatı gibi bazı önemli sanat dallarında icâzet kavramı, yüzyıllardan beri uygulandığı için günümüzde de yaygın ve gelenekselleşmiş bir uygulama olarak sürdürülmektedir. Bu uygulama günümüzde diğer sanat dallarında da kullanılmaya başlamış, özellikle usta tarafından tasdik edilmek, takdir edilmek, belgelendirilmek ve bir silsileye dâhil olmak isteği itibar görmüştür. Bu itibar ve dâhil olma isteği, son zamanlarda ebru sanatında da karşımıza çıkmaktadır.

Alaylı Bir Sanatta, Usta-Çırak Yöntemi ile Sanatın Öğretilmesi

Usta-çırak ilişkisinin geleneksel sanatlarımızın baş vurduğu, kökeni çok eskilere dayanan bir öğrenme yolu olduğu görülmektedir. Kökeni İtalyanca “loggia” kelimesidir. Günümüzde “lonca” olarak bilinir. Belli bir çalışma alanında usta, kalfa ve çırakları kapsayan yasal bir topluluk, cemiyet anlamına gelen lonca, aynı zamanda Osmanlı döneminde esnafın ve zanaatkârların bir araya gelerek oluşturdukları teşkilatlanma yapısının da adıdır (Lonca düzeni nedir? t.y.).

Osmanlı İmparatorluğu zamanına bakıldığında meslek odakları “lonca teşkilatı” olarak görev almaktaydı. Lonca sistemi uzun zaman varlığını koruyabilmiş, meslek gruplarını kendi içlerinde yaşatmaya çalışmış bir kurum vazifesindeydi. Lonca teşkilatlarına, Osmanlı dönemindeki tüm esnaf gruplarının üye olarak dâhil olması ile bu üyeliklerden büyük bir birlik sağlandığı görülmektedir. Yine Osmanlı dönemi lonca teşkilatı yapısına bakıldığında, geleneksel sanatlarımızın da bu teşkilata üye olduğu görülmektedir. Sadece ebru sanatının bu teşkilat içinde kayıtlarda olmaması, elbette bu sanatın varlığından bihaber olduğundan değildi. Lonca teşkilatına aidiyetsizlik, kayıt dışı kalmak, ebru sanatının ulu orta herkesin icra ettiği bir sanat olmaması, sırlarının gizli saklı tutulabilmesi bu sanatı sayıca az kişinin icra edebilmesi maksathıydı. Bu nedenle de ebru sanat-kârlarının lonca teşkilatına bilinçli olarak üye olmadığı veya üye yapılmadığı düşünülmektedir.

Ustalık makamındaki kişi, usta-çırak yöntemiyle kendi uzmanlık alanında üretimini yaparken aynı zamanda çırağına da işi öğretmek, işin sırlarını vermek ve çırağı yetiştirip ustalık makamına getirmek için çaba sarf etmektedir. Geçmiş zamanlardan günümüze intikal eden usta-çırak yönteminin, bir sanat veya zanaat öğrenilmesinin en etkili yollarından biri olduğu kabul edilmiştir. Bu metodun en önemli özelliklerinden biri, usta ile çırağın baş başa (özel ders alır gibi) olması, yapılan her işin ise doğru ve düzgün yapılabilmesi için işin her kademesinin usta gözetiminde öğretilmesidir. Çünkü bu yöntemde “bir işin en iyi, en doğru ve yanlışsız yapılabilmesi, ancak usta gözetiminde olması ile gerçekleşebilir” düsturu ön plana çıkmaktadır. Usta-çırak ilişkisinde işinde uzmanlaşmış bir usta, ustanın öğretilerinden faydalanmak ve işi öğrenmek isteyen, çabalayan bir çıraktan başkası yoktur. Deyim yerindeyse tüm bilgiler, tecrübeler, sırlar ustadan çırağa doğru akan berrak bir nehir gibidir. Burada amaç, bilgilerin sırf sözlü olarak değil aynı zamanda uygulamalı olarak da verilmesini, çırağın el becerileri gelişimini ve ustalık yolunda hız kazanmasını sağlamaktadır. Usta çırak ilişkisi büyük bir saygı ve itaat çerçevesinde gerçekleştiği için ilk zamanlarda çırağın tek görevi, pürdikkat ustasını gözlemleyip yapılan işin görselini hafızasına kazınmasından ibarettir. Ustanın kanaati ile belli bir vakit geçtikten sonra (genelde yıllar sonra) çırak ustaya yardım etmeye başlar, işin basit kısımlarında ustaya destek olmaya çalışır. Ustanın izni ile çırak, işi ustanın öğretileri ve yardımı olmadan yapmaya başlar, kendini geliştire geliştire işin/sanatın ehli olmaya çalışır. Bu süreçte usta çırağını gözlemler, uygun yerlerde müdahalelerini yapar, mesleki sırlarını paylaşır. Usta, sonuç itibarıyla çırağının usta olduğuna kanaat getirirse onu ustalık makamıyla taçlandırır ve icâzetname ile belgelendirir. Geleneksel sanatlarımızdaki usta-çırak ilişkisine bakıldığında, yapılan işlerde uygulama ve tecrübe işin içine girdiği için bu, kalıcı bir öğrenme yöntemi olarak kabul edilmektedir (Usta çırak ilişkisi, t.y.)

Geleneksel Türk Ebru Sanatına Alaylı Bir Bakış

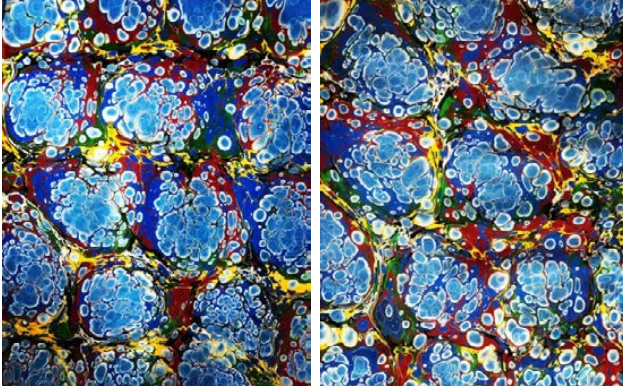
Geleneksel Türk el sanatları denildiğinde ebruculuk, çinicilik, hüsn-i hat, tezhip, minyatür, dokumacılık, yazmacılık vb. birçok sanat grubu akla gelmektedir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2012, s. 4).

Bakıldığında el sanatlarının bir ulusun, kültürel kimlik kavramını en iyi şekilde belgelendiren unsurlardan olduğu görülmektedir. Yüzyıllardır el sanatları, toplumların sözlü ifadeleri dışında duygularını, düşüncelerini, yaşam biçimini anlatmak için de kullanıldığı bir yöntem olmuştur. El sanatları kullanılan malzeme farklılığı, üretim tekniği ve işlenen farklı motifleri ile her daim yaşama ait olan toplum karakteristiğini taşımasından dolayı değer ve anlam kazanmıştır (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2012, s. 21).

Ebru sanatına alaylı bir bakış hususuna gelmeden önce, kültür kavramının bilinmesi önem arz etmektedir. Bakıldığında kültür tanımlamasının birçok anlamı olduğu görülmektedir. Kültür, insanlığın maddesel ve spiritüel olarak meydana getirdiği, tüm olaylar olarak adlandırılabilir. İnsanlığın alışkanlıkları, ananeleri, geçmiş dönem âdetleri, dili, inancı, edebiyatı, kıyafeti ve yemeklerinin bir kültürü oluşturan unsurlar olduğu görülmektedir (Kültür nedir? t.y.). Kültür, bir sonraki nesle aktarılan, daha doğru bir ifade ile aktarılmak istenen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü toplumlar kendi varlıklarını, kendi aidiyetlerini koruyarak var olma mücadelesi vermektedir. Bu var olma ve dünya milletlerinden farklı olma isteği ise ancak, kültür aktarımı ve bu aktarımı yaşatmakla olmaktadır.

Kültürümüzün mihenk taşlarından olan geleneksel Türk sanatları, kadim geçmişe sahip kıymetli sanatlarımızdan meydana gelmektedir. Çok hoşumuza gitmese de geleneksel sanatlarımıza genelde “unutulmaya yüz tutmuş, kaybolmakta olan sanatlar” yakıştırmaları yapılmaktadır. İşte bu unutulmaya yüz tutmuş, kaybolmakta olan geleneksel Türk sanatlarımız içinde bir kalemkârın hünerli ellerinde hayat bulan bir kalemişi sanatından, nakkaşların tarihi nakşettiği bir minyatür sanatından, aslında özü matematik olan, yazılara can veren hüsn-i hat sanatından, ateşte açan çiçeklerle ilgili olarak bir çini sanatından, müzehhip ve müzehhibelerin göz nurunu akıttığı bir tezhip sanatından, duygularını ilmek ilmek motiflerle anlatan dokumacılık sanatından veya iğnenin ucuyla su üzerinde yapılan ebru sanatından bahsetmek mümkündür. Bu kadim sanatlar içinde en kıymetlilerden biri olan ebru sanatından bahsedilecek olursa alaylı ve icâzetli bir bakış açısıyla ebru sanatına bakıldığında, geçmişin içsel ve sözlü bilgi

Görsel 1
Birbirine benzer iki adet klasik battal ebru. Aynı gün, aynı ebatta, beş dakika ara ile aynı sanatçı tarafından yapılmıştır (A. Can, 2020).

birikimi ve pratiği ile aktarılan bu sanatın, diğer sanatlarımıza göre farklılıklarının olduğu görülecektir.

“Ebru sanatının diğer geleneksel sanatlara göre en büyük farkı nedir?” diye sorulduğunda, verilecek ilk cevap ebru sanatının tekrarı olmayan bir sanat olması hasebiyle diğer sanat dallarına göre farklı bir yapıya sahip olduğudur. Bu kanıyı geliştirecek olursak ebru sanatının tıpkı bir yaşam gibi tekrarının olmadığını; benzersiz, tek ve biricik olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü her ebru kâğıdı, benzerlik açısından tek yumurta ikizi gibi algılansa da aslında her ebrunun kendi karakteristiğinde olduğunu, yapılmış ve gelecekte yapılacak diğer tüm ebrulardan daima farklı olduğunu/olacağını söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır (Görsel 1, birbirine benzeyen 2 battal ebru). Ebru sanatının tıpkı parmak izimiz, retinamız, yüzümüz, hatta kalp atımlarımız ve sesimiz gibi farklı, kendine özgü ve tek bir sanat olduğu görülecektir. Bu nedenle de ebru sanatının asla zanaat olarak kategorize edilmeyecek kadar kıymetli bir sanat olduğu muhakkaktır.

Ebru sanatının diğer farklı yönü, dünyada su üzerinde (Görsel 2) icra edilen tek sanat olmasıdır. Bu özelliğinden dolayı da her daim dikkat çekici konumdadır. Ebru sanatının tuvalinin su olması nedeniyle, sanatçı iğnenin ucuyla su üzerindeki boyalara dokunarak desen hazırlamaya çalışır. Bu nedenle de ebru sanatı, ince işçilik ve ustalık isteyen zor bir sanat grubundadır.

Görsel 2
Su üzerinde kiraz çiçeği (Sakura) ebrusu (A. Can, 2020).

Ebru sanatının diğer sanatlara göre farklılıklarından biri de diğer sanatlarda olduğu gibi sanat icra edilirken bir müddet ara verip kalınan yerden devam edilme şansının olmamasıdır. Bir çini sanatçısı tahririni yapar, günler sonra boyamasını tamamlar, sırlamasını bitirir, istediği bir zaman diliminde çiniyi fırına atar ve büyük bir heyecan ile çiçeklerin ateşte açmasını bekler. Hat, minyatür, tezhip ve kalemişinde ustalar gerekirse günler, haftalar, aylar hatta yıllar sonra yarım kalan işini, eserini tamamlayabilir. Bu anlatılanlar ebru sanatı için geçerli bir yöntem değildir. Çünkü ebrucu tekne başındayken kısıtlı bir vakte sahiptir ve o kısıtlı vakitte eser çıkartma sürecine tabidir. Ebrucunun, ebrusunu yaparken işini eksik/yarım bırakıp bir saat, bir gün, bir hafta sonra o işe kaldığı yerden devam etmesi geleneksel manada ve bu yüzyılda pek de mümkün görünmemektedir. Ebru sanatı, tıpkı insan yaşamı gibidir. İnsanoğlu kendisi için ayrılan zaman dilimi dışına çıkamadığı gibi ebru sanatı da belli bir zaman dilimi içinde icrası yapılması zorunlu bir sanattır. Bu nedenle de kısıtlı zaman diliminde eser üretme çabası açısından diğer geleneksel sanatlardan çok büyük bir farklılık arz ettiği aşikârdır.

Ebru sanatı çok isimli bir sanat oluşu ile de diğer geleneksel sanatlara göre dikkat çekmektedir. Ebru, ebru, abru ve nihayetinde günümüzde ebru adı ile son bulan bir isimlendirme silsilesi vardır. Arapça “damarlı kâğıt” manasında “varak ül-mücezza”, Avrupadaki “Turkish marblingpaper” (Türk mermer kağıdı) kullanımları bu çoklu isimlendirmelere örnek olarak verilebilir.

Görsel 3

Usta çırak yöntemi ile farklı yaş gruplarına ebru sanatının öğretilmesi (A. Can, 2016, Prag/Çekya)

Geleneksel Türk süsleme sanatlarından olan ebru sanatının en önemli özelliklerinden biri de usta-çırak (Görsel 3) yöntemi ile tam manada öğreniliyor olmasıdır.² Bu nedenle günümüzde hâlen alaylı bir sanat grubuna girmektedir. Ebru sanatında çırak, ustanın öğretileriyle, ustaya saygıyla, sabırla, aşkla ebru yapımını öğrenmeye çalışmaktadır. Genelde ustanın takdiridir ama bu sanatta dört beş yıla kadar süren çıraklıktan sonra ustanın oluru, teveccühü ile çırak, eğer hak ediyor ise ustalık makamına terfi ettirilip icâzet ile de belgelendirilerek taçlandırılmaktadır. Bu nedenle de günümüzde usta-çırak yöntemiyle eğitim almış, alaylı ve icâzetli bir sanatçı mektepli bir gruptan sayılmamaktadır.

Diğer bir husus da alaylı bir sanat olan ebru sanatının, usta-çırak yöntemiyle öğrenilmesinin avantaj ve dezavantajları konusudur. Mektep olmayınca, aslında her usta kendi ustasından öğrendiği ve mahareti doğrultusunda önce çırak, sonra usta yetiştirmeye çalışıyor. Usta, bir nevi okul konseptinin yerini alan tek kişilik bir öğretmen kadrosuna sahiptir. Bu uygulamanın hem olumlu hem olumsuz yanlarının olduğu saklanamaz bir gerçektir. Bu nedenledir ki bazı dogmalar bu sanatın içine girip geçmiş gibi kendine yer bulmuştur. Yaz aylarında ebru yapılamayacağı, ebru sanatının geleneğinde çıplak el olması, eldiven kullanılmaması gerektiği, sadece içme suyundan ebru yapılır gibi dogmalar bu örneklemelerden

sadece birkaçıdır. Aslında ebru sanatına bakıldığında ebrunun, bir bilim olduğu görülmektedir. Çünkü gören için ebru sanatının içinde fizik, kimya, matematik, mikrobiyoloji, histoloji, botanik, astronomi benzerliklerinin varlığından söz etmek mümkündür. Ebruda kullanılan öd sıvısında bakterinin, virüsün, mantarın ya da toksik maddelerin olduğu bilinmektedir. Aslında ebru sanatçısı, bakteri yoğunluğu yüksek ödü boyaya karıştırdığında ya da bu boyaya karışmış ödü kitrede kullandığında ebru yapılamaz nitelik kazanabilmektedir. Bu olumsuzluğun tetikleyicisi ve yardımcı faktörü ise elbette bakteri yoğunluğu ve ısı yüksekliğidir. Yaz aylarında ısı artışı yüksek olduğu için ebrucu, ebru yapımında sorunlar ile karşılaşmaktadır. Bu sorunun çözümünde, ortam ısını oda sıcaklığına çekmek ve öd sıvısının çeşitli yöntemlerle sterilize edilerek kullanımı gibi yaklaşımlarla ebru sanatının süresi uzatılabilmektedir. Bu ve buna benzer yeni teknik ve arayışlar, her mevsimde ebru yapımını kolaylaştırılabilir.

Saray tarafından itibar gören bir sanat olmasına rağmen ebru sanatının, diğer geleneksel Türk sanatları (hat sanatı, minyatür sanatı vb.) gibi kesin ve doğru bir tarihsel geçmişinden bahsetmek mümkün gözükmemektedir. Böylelikle ebru sanatının sözlü veya yakın yazılı geçmiş hafızasının varlığından söz etmek, bilimsel açıdan pek de doğru bir yöntem olmayacaktır. Örneğin bir minyatür sanatında bir şenlik ve askerî törenin nakşını gördüğümüzde, hangi sanatçı tarafından hangi tarihte yapıldığını söylemek çok kolay bir eylemdir. Ne yazık ki ebru sanatı bu hususta, bilinmezlikler üzerine kurulmuştur. Ebru kâğıdına tarih, isim, imza gibi ibareler konmadığı için ebru eserinin kimin tarafından, kaç yılında yapıldığı net olarak bilinmemektedir. Bu bilinmezliklerin birçok nedeni var. Osmanlı döneminde çok büyük bir ihtiyaç dâhilinde önemli evraklarda, hat sanatı pervazlarında, kitapların iç-yan-dış kapak süslemelerinde, önemli yazışmalarda ve belgelerde ebrulu kâğıtlar kullanılmıştır. Bu kadar önemli alanlarda kullanılmasına rağmen bu sanatın bir loncaya kaydı yapılmamış, sırları her daim saklanmış, çok az sayıda kişinin icracı olmasına izin verilmiştir. Sanat için bu olumsuz tavır, yüzyıllarca beraberinde gizemi taşımış ve bu nedenle kadim ebru sanatımız tarihin sayfalarında fazla görünür olamamıştır.

² 2014 yılında, UNESCO'nun Ebru sanatını Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesine kabul etmesinin ardından farkındalık artmış, üniversitelerde ebru dersleri seçmeli-zorunlu ders olarak okutulmaya başlanmış, geleneksel Türk sanatları lisesi açılmıştır.

Görsel 4
Ebru sanatı ile ilk kez karşılaşan çocukların şaşkınlığı ve mutluluğu - Uluslararası Çocuk Ebru Sergisi (A. Can, 2016, Çekya).

Geleneksel Türk ebru sanatı çok kıymetli bir sanat. Çünkü ebru sanatı icra edeni, seyredeni keyiflendiren, ona huzur ve mutluluk veren bir sanat dalı (Görsel 4). Son yıllarda yabancı ülkelerden insanlar ebru sanatı ile tanıştıklarında farklı duygular yaşadıklarını, yenilindiklerini, mutlu olduklarını, zihinsel anlamda rahatladıklarını belirtmektedir.

Dünya milletleri ebru sanatının iyileştirici yönünün, diğer sanatlara göre çok yüksek olduğunu fark edip "art terapi" denilen, sanatın iyileştirici gücünden faydalanmaya başladı. Ülkemizde ve birçok yabancı ülkede, hastanelerde, huzurevlerinde, cezaevlerinde, göçmen kamplarında moral amaçlı ebru sanatı kullanılmaya başlamıştır. Aslında tarihimizde bu gaye ile darüşşifaların karşımıza çıktığı görülmektedir. Darüşşifalarda hekimbaşı güzel koku, müzik, su sesi ile hastalarını iyileştirmeye çalışmış. Bakıldığında, bugünün şifası, yani darüşşifasının ebru sanatında gizli olduğu görülmektedir.

Ebru sanatında boyayı tekne yüzeyine attığımızda boyalar ve damlalar arası tıpkı yaşam mücadelesi gibi bir mücadele olduğu görülmektedir. Boyalar arası güç dengesine bağlı olarak sıkıştırmalar ile direnç oluşacak, güçlüler kendine yer açarken zayıf güçteki boyalar belki de su dibine dalacak, belki de eserde tutunamayıp (kâğıda tutunamadan) akacaktır (Görsel 5). Ebru sanatında, büyük boyutta açılan bir boya küçüğünü iter, güçlü olan boya kendine daha fazla hacim ve yer açar, kural budur. Boyalar arasında kimin güçlü veya zayıf olacağına, yani güçlüye ve zayıfa hürmeti, saygıyı yine ebrucunun tavrı belirlemektedir. Bu tavır, boyalara konan öd miktarının gücünden kaynaklanmaktadır. Anlayan bir zihin için ebru sanatının da tıpkı yaşam (güçlüler ve zayıflar) gibi bir denge üzerine kurulu olduğu görülecektir.

Görsel 5

Su üzerindeki boyaların farklı boyutlarda açılması, boyaların kendi gücü doğrultusunda birbirini itmesi ve kendine bir yer bulması (A. Can, 2020).

Sonuç

Geleneksel el sanatları, yüzyıllardır toplumların duygularını, düşüncelerini, ihtiyaçlarını, kültürünü, kimliğini belgelendiren en önemli unsurlar arasında olmuştur. Yüzyıllardan beri akıp giden bir nehir misali geleneksel sanatlar da tıpkı bir nehrin verimli alüvyonları oluşturması gibi toplumlara, sonraki nesillere geçmişin bilgi hafızasını, yeniliğini, farklılık ve geçmişin duygu ve düşüncelerini her daim taşımıştır. Uluslar geçmişten akan bu kültürel nehirle beslenmiş, bu kültürel alüvyon farklılıklarında yetişmiş farklı renkte ve kokudaki çiçekler gibi birbirinden ayrılmıştır.

Geleneksel sanatlarımız içinde kadim birçok sanatımız mevcuttur. Bu sanatlar içinde de en önemlilerinden biri ebru sanatıdır. Ebru sanatı yüzyılların sözlü ve pratik uygulamalarını, geleneksel usta-çırak yöntemiyle yüzyıllar öncesinden alıp yüzyıllar sonrasına taşıma gayreti içinde olan kıymetli bir sanattır. Ebru sanatının UNESCO tarafından koruma altına alınması gerek Türk toplumu gerekse dünya milletleri arasında önemsenmiş, bu toplumlar üzerinde bu sanata karşı ilgi, sevgi ve farkındalıklar oluşmuştur. UNESCO'ya atılan bu imzanın sorumluluğu ve sanatın farklılığının, tanınabilirliğinin ve sanata ilginin artmış olması, bu sanatın usta-çırak yöntemi dışında da ayrı mecralarda öğretilmesi yolunu açmıştır.

Geleneksel sanatlarımıza bakıldığında ebru sanatının, diğer sanatlara göre çok farklılık gösterdiği muhakkak bir gerçektir. Ebru sanatının su üzerinde icra edilişi, eser (ürünün) çıktısının hızlılığı, pozitif

psikolojik yansımalarının varlığı, usta çırak yöntemi ve ustaya hürmet üzerine kurulu bir öğrenim süreci, dünyada saygın, popüler ve evrensel bir sanat olma yolunda ilerleyişi diğer geleneksel sanatlarla göre farklı bir kulvarda olduğunun göstergesidir.

Medeniyetler, kültürel güzellikleri ve farklılıkları ile tarihte kendilerine ayrı bir paye kazandırmıştır. Ebru sanatı da güzel sanatların, kültürel güzelliğimizin, farklılığımızın bir yansıması niteliğindedir. Bu nedenle geleneksel Türk sanatları içinde de en çok tanınan sanat olma unvanını almış, farklılıkları ve güzellikleri ile ülkemize güzel payeler kazandıracak nitelikler kazanmıştır. Bu açıdan bu kıymetli sanatın bilimsel olarak irdelenmesi, akademik ortamlara taşınması çok önemli bir husustur. Ayrıca geleneksel Türk sanatlarının yaşatılıp gelecek kuşaklara bırakılması, o sanatların sadece aktarılması anlamına gelmez; toplumların kültürünün, kimliğinin, aidiyet duygusunun, düşüncelerinin de yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarılması anlamına da gelir.

Kaynakça

Akpınar, C. (2000). "İcazet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 21. İstanbul: TDV Yayınları. 393-400.

Alaylı (t.y.). *Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük* içinde. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

İcazet Ne Demek? (4 Mayıs 2020). *Milliyet*. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/egitim/icazet-ne-demek-tdkda-icazet-almak-icazetname-ve-icazet-vermek-anlami-nedir-6205322>

Kültür Nedir? (t.y.). Erişim adresi: <https://www.turkedebiyati.org/kultur-nedir-kultur-hakkinda-kultur-anlami/>

Lonca Düzeni Nedir? (t.y.). Erişim adresi: <https://www.halkbank.com.tr/tr/blog/yasam/lonca-duzeni-nedir.html#:~:text=K%C3%B6keni%20%2018.%20y%C3%BCzy%C4%B1da%20%C4%B0tal%20ya',te%C5%9Fkilatlanma%20da%20ayn%C4%B1%20ad%C4%B1%20ald%C4%B1.16.07.2021>

T. C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2012). El sanatları teknolojisi/Geleneksel Türk Süsleme Sanatları [Bireysel öğrenme materyali]. Erişim adresi: http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Geleneksel%20T%C3%BCrk%20S%C3%BCsleme%20Sanatlar%C4%B1.pdf

Usta Çırak İlişkisi. (t.y.). Erişim adresi: <https://ustabelgelendirme.com.tr/haberler/71-usta-%C3%A7%C4%B1rak-ili%C5%9Fkisi>